

Tilburg University

Economische karaktertrekken der geordende maatschappij (I)

Cobbenhagen, M.J.H.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1938

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Cobbenhagen, M. J. H. (1938). Economische karaktertrekken der geordende maatschappij (I). *Maandschrift Economie*, 4(1), 1-6.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Vierde Jaargang

Aflevering 1

Oct. 1938

Economische karaktertrekken der geordende maatschappij. I.

door

Prof. dr. J. M. H. COBBENHAGEN

In een voordracht, gehouden op de jongste Limburgse Sociale Studieweek te Rolduc, heb ik onder de titel „Katholicisme in actie op economisch gebied”¹⁾ na afwijzing van het kapitalistische stelsel gepoogd de wezenlijke eigenschappen aan te geven, die in economisch opzicht de maatschappij moet bezitten, welke voldoet aan de eis, dat ze de nodige waarborgen biedt, dat de mens zijn mensenwaarde kan ontplooien en in zijn streven naar zijn eeuwige eindbestemming niet wordt belemmerd.

Een economisch stelsel, dat de potenties in zich draagt, om deze hoge dienst te vervullen, moet in het algemeen aan een tweevoudige eis voldoen. Het moet de zedelijke beginselen, die de encycliek „Quadragesimo Anno” de sociale rechtvaardigheid en de sociale liefde noemt, als de leidende beginselen erkennen en het moet, daar het om een economisch systeem gaat, economisch mogelijk en economisch doelmatig zijn. Over de verhouding tussen de zedelijke normen en de economische eisen heb ik in „De Economist” (1933) en in de drie verschenen jaargangen van „Economie” zo herhaaldelijk geschreven, dat ik, om door te veel herhaling niet vervelend te worden, daarover thans geen betoog meer ga opzetten. Ik beperk me derhalve tot een nadere concretisering van de eisen van economische mogelijkheid en doelmatigheid. Wanneer ik spreek van een *nadere* concretisering, dan houdt deze uit-

1) Zie het verslagboek van de 14e Limburgse Sociale Studieweek te Rolduc.

drukking wel in, dat ik zal pogen een meer bepaalde en dus meer concrete inhoud te geven aan deze algemeen omschreven economische eisen, maar dan toch met deze voor elke theoretische beschouwing noodzakelijke beperking, dat niet een *volledige* concretisering zal worden gegeven, aangezien deze gebonden is aan wisselende omstandigheden van tijd en plaats.

Het hier bedoelde economische systeem zal dan, naar ik meen, moeten beantwoorden aan deze drie karaktertrekken: 1) dat het niet geheel vrij, noch ook absoluut gebonden zal zijn, doch een mengvorm van vrijheid en gebondenheid zal vertonen; 2) niet geheel gecentraliseerd zal zijn, doch gedecentraliseerd; 3) niet eenvormig, maar veelvormig en gedifferentieerd.

Over de derde eis zal ik in een volgend opstel uitvoerig spreken: hier worden de twee eerste eisen nader toegelicht. Ik kan dit in het kort doen en meer bij wijze van aanduiding der gronden dan door uitgebreide uitwerking, aangezien in de vorige jaargangen van dit tijdschrift aan deze punten ruime aandacht geschonken werd ¹⁾.

Ad. 1). Niet geheel vrij, d.w.z. het economische leven in de gemeenschap kan niet worden overgelaten aan de geheel vrije wil en vrije daad van de enkelingen.

a) Omdat in een ingewikkelde menselijke samenleving, waarin het niet mogelijk is, dat de enkeling het zo samengestelde en volledige gemeenschapsdoel geheel overziet, de noodzakelijke synthese der verschillende economische en niet-economische doeleinden, die te zamen het algemeen welzijn vormen, niet kan worden bereikt, tenzij onder een bewuste leiding van overheidswege, hetgeen van zelf een zekere gebondenheid meebrengt.

b) Omdat, ook wanneer we het economisch doel der gemeenschap afzonderlijk beschouwen, dit algemeen economisch welzijn, dat eveneens bestaat uit talrijke afzonderlijke technisch-economische doelstellingen, die gecoördineerd en ge-

¹⁾ Beschouwingen over de prijs I-V, 1e jaargang. Theoretisch-economische beschouwingen over het vraagstuk van vrijheid en gebondenheid in het economische leven, 2e jaargang bl. 69. De economische mengvorm of tussenvorm, 2e jaargang bl. 288.

subordineerd moeten worden, zonder bewuste leiding en een daarmee gepaard gaande gebondenheid niet kan worden bereikt.

c) Omdat, zoals de feitelijke ontwikkeling van het economisch leven uitwijst, de geheel vrije concurrentie niet in staat is een economisch beheer der maatschappij te waarborgen, in het bijzonder niet in de moderne phase van het economisch leven. De vrije prijsvorming garandeert tengevolge van wijzigingen in de technische en economische voorwaarden, waaronder het economische leven zich voltrekt, niet meer de vervulling van het kostenprincipe, dat eist, dat de prijzen de kosten dekken. Men heeft dan ook andere middelen te baat moeten nemen, zoals inperking van de concurrentie, prijsafspraken tussen de ondernemingen, kartellingen en overheidsingrijpen in de prijzen.

Om deze algemene en bijzondere redenen kan het economisch leven niet geheel vrij worden gelaten. Maar daaruit volgt niet, dat het geheel gebonden zou kunnen zijn. En wel:

a) Omdat door absolute gebondenheid de persoonlijke verantwoordelijkheid en de redelijke zelfbepaling van het handelen zouden worden opgeheven en de vrije mens zou worden tot een slaaf van de machten, die bindingen opleggen: economische dictatuur of staatsdictatuur.

b) Omdat aldus een belangrijk maatschappelijk beginsel zou worden geschonden, het beginsel, dat de encycliek „Quadragesimo Anno” het allergewichtigste grondbeginsel der sociale wijsbegeerte noemt en dat leert, dat datgene, dat het individu zelf kan, niet in handen ener gemeenschap moet worden gelegd en dat, wat door kleinere lichamen van ondergeschikte rang kan worden verricht, niet overgedragen moet worden op grotere, van hogere orde.

c) Omdat absolute gebondenheid, als systeem, noodzakelijk tot verstarring leidt en dus tot minder goede verzorging van wisselende behoeften.

De conclusie is derhalve, dat een mengvorm of een tussenvorm moet worden nagestreefd, waarbij de *graad* van gebondenheid en vrijheid afhankelijk is van de concrete omstandigheden, waarin leiding moet worden gegeven.

Ad. 2). De tweede eis luidde, dat een economisch systeem de economische leiding en uitvoering niet te sterk moet centraliseren, doch decentralisatie moet toepasen.

Voor deze eis gelden de redenen, die reeds genoemd zijn als motieven tegen de absolute gebondenheid, die immers met centralisatie van leiding en uitvoering van het economisch streven gepaard zou gaan. Een reden van specifiek economische aard moet echter bijzonder naar voren gebracht worden. Zonder een zekere graad van decentralisatie is het economisch probleem, dat in een maatschappij van onverschillig welk type moet worden opgelost, deels geheel onoplosbaar, deels althans niet doelmatig op te lossen.

Het economisch probleem, dat in elke maatschappij, die op de duur kan bestaan, tot oplossing moet worden gebracht, is de beschikbare productieve krachten zodanig te richten op de voortbrenging (in de meest ruime zin, waarin onder voortbrenging alle handelingen worden verstaan, die de gaven van de natuur geschikt of geschikter maken voor de bevrediging der behoeften), dat a) de behoeften in een herhaaldelijk wisselende volgorde van dringendheid, zoveel als binnen de gegeven krachten mogelijk is, kunnen worden bevredigd en b) de waarde der voortgebrachte goederen en diensten de gemaakte offers overtreft. Het moge mogelijk zijn, dat tijdelijk van deze economische eisen worde afgeweken door consumptiedwang op te leggen of door geen economische controle op de verhouding tussen opbrengsten en offers toe te passen en oneconomisch lukraak te produceeren, op de duur is dit onbestaanbaar.

Om aan de gestelde eisen van economische voortbrenging te voldoen, is dan allereerst nodig de behoeften te kennen. Ofschoon sommige behoeften, althans wat de soort betreft, aan alle mensen gemeenschappelijk zijn, zijn toch de kwaliteit en de quantiteit der benodigde bevredigingsmiddelen, die ieder in een bepaalde tijdsperiode behoeft en de dringendheid, waarmee deze op grond van de individuele stand zijner behoeften door ieder worden begeerd, verschillend en soms zeer verschillend. Naast deze naar haar soort gemeenschappelijke behoeften, zijn er nog tal van andere, die bij ieder mens of althans bij de verschillende groepen van mensen verschillen. Voor een evenwichtige, persoonlijke bevrediging zijn de bevredigingsmiddelen voor deze laatste soort van behoeften niet

minder noodzakelijk dan de bevredigingsmiddelen voor de behoeften van de eerste soort, welke aan allen gemeenschappelijk zijn. Al deze concrete behoeften dus moeten naar haar wisselende aard, hoegrootheid en dringendheid worden gekend. Niemand, ook de centrale overheid niet, kan deze behoeften voldoende kennen, zonder dat de behoevenden zelf in de gelegenheid zijn hun wensen kenbaar te maken. Deze kunnen hun behoeften practisch alleen openbaren, doordat ze een vrije vraag naar de gewenste bevredigingsmiddelen ontwikkelen. Ongetwijfeld kan de overheid sommige behoeften, met name de onredelijke en onzedelijke, op welker vervulling niemand een recht kan doen gelden, de pas tot de bevrediging afsnijden door het aanbod van de bevredigingsmiddelen te verhinderen. Maar binnen deze grenzen moet consumptievrijheid worden toegestaan, wil men niet vervallen in een dwang, die een werkelijke bevrediging uitsluit.

Op die zich uitende en in de toekomst verwachte behoeften moeten nu de productieve krachten worden gericht, en wel zo, dat de offers in de juiste economische verhouding staan tot de opbrengst. Daarvoor is nodig, dat de opgeofferde productiegoederen vóór het begin van de productie en tijdens het productieproces regelmatig kunnen worden vergeleken met de producten, die voortgebracht worden. De productiegoederen, zoals de verschillende grond- en hulpstoffen, de machines en de werktuigen, de verschillende soorten natuurkrachten en menselijke arbeidskrachten, zijn onderling zo verschillend van aard, dat ze niet zonder herleiding op een gelijknamige noemer bij elkaar kunnen worden geteld, hetgeen toch nodig is, om het totaal der offers te kennen. Daarenboven zijn de productiegoederen zonder herleiding niet vergelijkbaar met de producten, welke vergelijking toch nodig is, om het economisch resultaat van de productie te kunnen calculeren. Om deze calculatie, deze economische rekening, mogelijk te maken, worden producten en productiegoederen in een geldmaat uitgedrukt; ze worden van een prijs voorzien. Deze prijzen nu, zonder welke een economisch beheer onmogelijk is, zijn economische waardeoordelen van maatschappelijk karakter, die tot stand komen op de markten (in de ruime zin van ontmoeting van vragers en aanbieders), waar de individuele waardeoordelen van vragers en aanbieders met elkaar concurreren. Zonder decentralisatie in het economische leven

zouden geen tot oordelen bevoegde vragers en aanbieders met elkaar kunnen concurreren en zouden derhalve geen prijzen tot stand komen. Welke wanorde in de maatschappij zou ontstaan, indien de prijsvorming zou wegvallen, kan men zich realiseren door zich voor te stellen, dat in de maatschappij eens alle prijsverhoudingen vergeten werden. Alle houvast in de ruil zou volkomen verloren zijn.

Het gezegde, dat de overheid prijzen vaststelt, moet men dan ook goed verstaan. Wat de overheid doet, indien ze althans economisch te werk wil gaan, is *sommige* prijzen, die, naar haar inzicht, niet in de juiste samenhang staan met andere prijzen, corrigeren. Want de juistheid van een prijs kan niet op zich zelf beoordeeld worden, maar alleen uit de verticale en horizontale proportionaliteit met de andere prijzen, m.a.w. uit het prijzenstelsel, dat de samenhang is van alle prijzen. ¹⁾ Een volledig nieuw prijzenstelsel, dat niet is een willekeurig geheel van getallen, maar de weergave van de potentiële en actuele economische realiteit, kan de overheid buiten elke markt om niet scheppen. En daar markten niet kunnen bestaan zonder decentralisatie, ligt hier de diepste economische grond, waarom een volledig centralistisch economisch systeem onbestaanbaar is. Dat heeft het moderne socialisme, dat het Marxistisch centralisme heeft afgezworen, terecht ingezien. ²⁾

1) Voor nadere fundering zie men de reeds genoemde : Beschouwingen over de prijs.

2) Zie mijn brochure : De economische probleemstelling in het socialisme.